

## **JAPONYA GENELKURMAY BAŞKANLIĞI'NIN BALKAN SAVAŞLARINDA YÜRÜTTÜĞÜ İSTİHBARAT FAALİYETLERİ**

Uğur ALTIN\*

### **Öz**

Bu çalışmada, Japonya Genelkurmay Başkanlığı'nın Balkan Savaşları süresince yürüttüğü istihbarat faaliyetleri incelenerek, Japonların bu savaşla ilgilenme nedenlerinin açığa çıkarılması amaçlanmaktadır. Japon Arşivleri'nde Balkan Savaşı ile ilgili birçok belge bulunmasına rağmen henüz bu konuda yapılmış bir çalışma bulunmamaktadır. Bu belgeler, Balkan Sorununa Japonya'nın politik tutumu ve savaşa karşı resmi görüşünü ortaya koyacak niteliktedir. Japonya Genelkurmay Başkanlığı'nın istihbarat raporları, savaşı tarafsız bir ülkenin bakış açısıyla anlamamız açısından da önemlidir. Bunun yanı sıra, Japonya Genelkurmay Başkanlığı'nın Avrupa ve Ortadoğu'daki istihbarat faaliyetleri ve istihbarat ağı ortaya çıkarılacaktır.

**Anahtar Kelimeler:** Japonya, Genelkurmay Başkanlığı, İstihbarat Faaliyetleri, Balkan Savaşları, Türkiye.

### **Abstract**

#### **INTELLIGENCE ACTIVITIES OF JAPANESE ARMY GENERAL STAFF DURING THE BALKAN WARS**

This paper examines the reasons behind the intelligence activities of the Japanese army general staff during the Balkan Wars. Although there are several documents in the National Archives of Japan, Japanese interest in the war has not been researched thus far. By researching these documents, we can understand Japan's political position regarding the Balkan Question and its official view on this war. It is important to clarify the purpose of the intelligence activities of the Japanese army to comprehend the war from the perspective of a neutral country. This paper also analyzes the intelligence networks of the Japanese army general staff in Europe and the Middle East.

**Key Words:** Japan, Army General Staff, Intelligence activities, Balkan Wars, Turkey.

---

\* Bozok Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Çeviribilim, Araştırma Görevlisi;  
altin.ugur@ymail.com.

## Giriş

Balkan Savaşları, 20. yüzyıl başında Balkan Yarımadası'ndaki dört devlet (Bulgaristan, Karadağ, Sırbistan, Yunanistan) arasında oluşturulan Balkan İttifakı ile Osmanlı Devleti arasında yapılan savaşlardır. Birinci Balkan Savaşı, Balkan İttifakı ile Osmanlı Devleti arasında vuku bulsa da, İkinci Balkan Savaşı'nda ittifak devletleri arasındaki çıkar çatışmaları nedeniyle Bulgaristan, eski ittifak devletlerinin yanı sıra Osmanlı Devleti ve Romanya ile savaşmak durumunda kalmıştır.

Balkan Savaşları her ne kadar Balkan Devletlerinin yarımadadaki çıkarları nedeniyle patlak vermiş olsa da savaşla ilgili sorunların çözülmesinde Avrupalı Büyük Güçlerin müdahalesi, sorunu daha karmaşık bir hale sokmuştur. Balkan Yarımadası, jeopolitik konumu nedeniyle eskiden beri Büyük Güçlerin dış politikasında önemli bir yer tutmaktadır. Güneybatısında Adriyatik Denizi, güneydoğusunda Akdeniz'e bağlanan Ege Denizi'ne ve kuzeydoğusunda Karadeniz'e uzanan yarımada, coğrafi ve askeri açıdan önemli bir konumdadır.

Balkan İttifakı'nın en büyük destekçisi olarak Rusya, 1905 yılındaki Japon-Rus Savaşı'ndaki mağlubiyeti ve 1909 yılındaki Avusturya'nın Bosna ilhaki hususundaki diplomatik kayıpları nedeniyle Balkan politikasına ağırlık vermek durumunda kalmıştır. Hall'a göre "7 Mart 1912'de yapılan anlaşma doğrultusunda Avusturya ve Türkiye'ye karşı savunma ittifakı kurulmuş ve Bulgaristan'ın Trakya'daki, Sırbistan'ın Adriyatik ve Kosova'daki çıkarları temin edilerek, Makedonya'nın iki ülke arasında paylaşılması hususunda anlaşma sağlanmıştır."<sup>1</sup> Bu ittifakın kurulmasında 1912 yılında Trablusgarp Savaşının devam etmesinin de büyük etkisi olmuştur.

Balkan Savaşları her ne kadar sınırlı bir harekât alanında cereyan etmiş olsa da, Büyük Güçler arasındaki çıkar çatışmalarının şiddetlenmesi ve sonucunda da Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesinin ana nedenlerinden birisi olması itibariyle büyük önem taşımaktadır. Japonya, savaşa dahil olmasa da, Japon arşivlerinde Balkan Savaşları ile ilgili birçok belge bulunması, Japonya Genelkurmay Başkanlığı'nın savaşla yakından ilgilendiğini göstermektedir. Bu belgeler Japonya Genelkurmay Başkanlığı'nın bölge ülkelerine gönderdiği ataşeler vasıtasıyla oluşturulan ayrıntılı istihbarat raporlarından oluşmaktadır. Japonların Balkan Savaşlarındaki istihbarat faaliyetlerini ele alan bir araştırma olmadığın-

<sup>1</sup> Richard C. Hall, *The Balkan Wars 1912-1913 Prelude to the First World War*, Routledge, New York 2000, s. 10-11.

dan bu konuda yapılacak bir araştırma, tarafsız bir ülke gözünden Balkan Savaşlarını anlamamızı sağlayacaktır. Bunun yanı sıra Japon ordusunun bu savaşta yürüttüğü istihbarat faaliyetlerini açığa çıkarması açısından da mühimdir.

Bu çalışmayla Japonya Genelkurmay Başkanlığı'nın Balkan Savaşı süresince yürüttüğü istihbarat faaliyetleri incelenerek, Japonların bu savaşa gösterdikleri ilgi ve amaçlarının belirlenmesi hedeflenmiştir. Japonya'nın Balkan Sorunu'na yaklaşımının bilinmemesi nedeniyle, Balkan Savaşı ve Birinci Dünya Savaşı ile ilgili araştırmalarda Japonya Genelkurmay Başkanlığı'nın belgelerine başvurulmamaktadır. Bunun yanı sıra, Japonya Genelkurmay Başkanlığı'nın Avrupa ve Ortadoğu'daki istihbarat faaliyetleri ve istihbarat ağı incelenerek, Birinci Dünya Savaşı öncesi Japon dış politikasının şekillenmesinde önemli yeri olan ordunun, bu gücü elde etmesinde büyük bir etken olan istihbarat kapasitesi irdelenmeye çalışılacaktır.

### **1. Japonya Genelkurmay Başkanlığı ve Balkan Savaşları**

Japonya Genelkurmay Başkanlığı'nın Balkan Savaşları ile ilgili istihbarat faaliyetleri, "Balkan Olayı" adlı 21 ayrı raporda toplanmıştır. Bu raporlarda savaşın başlangıcından bitimine kadar olan askeri, siyasi ve diplomatik bilgiler ayrıntılarıyla yer almaktadır. Bununla birlikte, raporlarda Avrupalı Güçlerin dış politikalarına Balkan Savaşı ekseninde değinilmektedir. Balkan Savaşlarının yeni askeri teknikler ve strateji ile ilgili bilgilerinin büyük bölümü Türkiye'den, savaşın diplomatik yönüyle ilgili bilgiler de Büyük Güçlerden gönderilen raporlarla Japonya'ya aktarılmıştır.

Burada önemli bir husus, Japon Genelkurmay Başkanlığının uluslararası ilişkiler ve diplomatik olaylara yönelik yoğun ilgisidir. Japon ordusunun uluslararası ilişkiler konusundaki bilgi birikimi, her ne kadar 1911 Xinhai Devrimi ve Balkan Savaşları döneminde göz ardı edilse de, I. Dünya Savaşı'nda Japon dış politikasına özellikle de Çin'e dayattıkları 21 maddelik taleplerinin oluşturulmasında etkili olmuştur.

Yoshida'ya göre; "Japon-Rus savaşı sonrasında Japonya'da kendine özgü siyasi bir erk olarak ordunun kurumsallaşması yaygın bir görüştür. Bu dönemde sivil kontrolün ortadan kaldırılması için gerekli sistemsel çerçevenin tamamlanması, kurumsallaşmanın karakteristik özelliği olarak gösterilmektedir."<sup>2</sup> Taisho

<sup>2</sup> Yoshida Yutaka, *Nihon no Guntai*, Iwanami Shinsho, Tokyo 2007, s. 128.

Dönemine (1912-1926) girilmesiyle ordu-siyaset ilişkilerinin daha da karmaşık hale gelmesi ve Japon-Rus Savaşı sonrası İmparatorluk Savunma Planı'nın oluşturulması sürecinde Genelkurmay Başkanlığı'nın başrolde yer alması bunun sonucudur.

Japon-Rus Savaşı sonrası, Japon ordusunun kabineden onay almadan İmparatorluk Savunma Planı'nı ülke politikası olarak belirlemesi ordunun siyasete olan etkisini açık bir şekilde göstermektedir. Oe'ye göre; "Japon ordusunu güçlendirme planını hazırlayan Tanaka (Giichi)'nin teorisini Yamagata (Aritomo)'nin uygulamaya koymasıyla İmparatorluk Savunma Planı'na karar verilmiştir. Ulusal politika yani devletin ana politikasını bariz ve değiştirilemez olarak öncül şart koyup, bu ana politikayı esas alarak ülke savunması için gerekli askeri büyümeyi savunan Tanaka'nın teorisi, belirgin şekilde bir bürokratin teorisidir."<sup>3</sup> Yukarıda belirtildiği gibi kararlaştırılan İmparatorluk Savunma Planı, Taisho Döneminin başında meydana gelen Taisho Siyasi Krizi olarak bilinen siyasi darboğaza neden olmuştur. Bu siyasi kriz, Japon ordusunun, hükümetin pasif dış politikasına ve ordunun güçlendirilmesini istememesine olan tepkisinden kaynaklanmıştır.

Japon-Rus Savaşı sonrası Mançurya'daki isteklerini elde eden Japonya, Rusya ile işbirliğini güçlendirerek Mançurya'da ekonomik çıkarları olan Amerika'ya karşı ittifak sistemini kuvvetlendirmeye çalışmıştır. Rusya ile 1907 yılında imzalanan Japon-Rus Anlaşması bunun bir göstergesidir. Japonya'nın amacı, Japon dış politikasının omurgasını oluşturan Japon-İngiliz İttifakını devam ettirerek, Rusya ile ikili ilişkilerini güçlendirmektir.

Japonya ile yapılan savaşta mağlup olan Rusya'nın dış politikasının odağı Asya'dan Avrupa'ya kaymıştır. Uzak Doğu'da istediğini elde edemeyen Rusya diplomasisi Balkanlardaki Slav devletlerini bir ittifak altında toplayarak güneye inme politikasını gerçekleştirmek istemiş, bu durum ise dönemin ittifak sistemine bir darbe etkisi yaratmıştır. Balkan İttifakı'nın Türkiye ile savaşması Avrupa'daki güç dengesini bozarak, İttifak ve İtilaf devletleri arasındaki çıkar çatışmalarını artırmıştır.

Japonya'nın Balkan Savaşlarıyla ilgilenmesinin ana nedeninin ise, yine Rusya'nın bu bölgeye olan politikasının amaçlarını anlamaya yönelik olduğunu söyleyebiliriz. Japon ordusu, Avrupa'nın Rus dış politikasının odağı haline geldiğinin farkındaydı. Rus diplomasisinin bütün gücünü Balkan Savaşı'na yönelttiği aşığıdaki belgede açıkça belirtilmektedir:

<sup>3</sup> Oe Shinobu, *Nihon no Sanbouhonbu*, Chukou Shinsho, Tokyo 2008, s. 123.

## JAPONYA'NIN BALKAN SAVAŞLARINDAKİ İSTİHBARAT FAALİYETLERİ

“(Rusya’nın) Moğolistan Olayı hususunda Çin ile barışçıl çözüm bulmaya yönelik tavrının şimdiki kabinenin barış yanlısı olması nedenine dayandığı söylene de, Yakın Doğu’daki tehlikenin hala devam etmesi ve Rusya’nın bütün gücünü bu yöne sarf etme gereğinde hissetmesinin çok büyük bir etken olduğu tabiidir.”<sup>4</sup>

Belgede de belirtildiği gibi Rusya’nın Balkan politikasına büyük önem atfetmesi, Uzak Doğu (Mançurya, Moğolistan) politikasında Japonya ile işbirliğini geliştirmeye yanaşmasını beraberinde getirmiştir. Japonya Genelkurmay Başkanlığı, Rusya’nın Balkan yarımadasındaki faaliyetlerini güneye inme politikasının bir parçası olarak algılamıştır. Dolayısıyla bu savaş Japon ordusu için Rusya başta olmak üzere diğer Büyük Güçlerin bölgeye yönelik siyasetlerini anlama açısından önemli bir yere sahiptir.

1911 yılında yenilenen İngiliz-Japon İttifakı anlaşmasında Japonya, İngiliz himayesindeki Hindistan’ı ortak koruma bölgesi olarak kabul etmiştir. Böylece Japon ordusunun hareket alanının genişlediğini söylemek mümkündür. Bu anlaşma uyarınca; “Eğer İngiltere ile Almanya arasında, Osmanlı Devleti ya da İran’da çatışma durumu olursa, Rusya ve Fransa Almanya tarafında olacaktır. Diğer bir deyişle Birinci Japon-Çin Savaşı’ndaki üçlü müdahale yeniden ortaya çıkarak, İngiltere ve Japonya; Almanya, Rusya ve Fransa’dan oluşan ittifaka karşı savaşmak durumunda kalacaktır.”<sup>5</sup> diye öngörülerek Japon-İngiliz ittifakının Hindistan’a kadar genişletilmesi tasarlanmıştır. İngiliz- Japon İttifakı anlaşması uyarınca İngiltere’nin Hindistan ya da Ortadoğu’da gireceği bir savaşta Japonya’nın da savaşa girme ihtimali söz konusuydu. Yukarıda bahsedilen Rusya faktörünün yanı sıra İngiliz-Japon İttifakı’nın şartları da Japonya’nın bu savaşla ilgilenmesinin bir diğer nedenidir. Ancak Balkan Savaşlarındaki yürütülen istihbarat faaliyetleri doğrultusunda hazırlanan raporlarda, Büyük Güçlerin çıkar ilişkileri ve yeni ittifak sistemi belirtilmekle birlikte, bu ittifak sistemiyle Alman-Rus-Fransız ittifakının mümkün olmadığı açık bir şekilde ortaya konmuştur.

Japonya Genelkurmay Başkanlığı Avrupa istihbaratını, Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya, Rusya, Avusturya’daki elçilikler ve Osmanlı Devleti’nde elçilik olmamasına rağmen gayri resmi şekilde atadığı askeri ataşe vasıtasıyla sağlıyor-

<sup>4</sup> JACAR (Japan Center for Asian Historical Records/Japonya Asya Tarihi Belgeler Merkezi), Ref. B03041270700, *Balkan Hanto Funso Mondai Ikken Dai Juichi Maki* (B-1-4-3-014) (Gaimusho Gaiko Shiryokan), s. 6.

<sup>5</sup> Betsumiya Danrou, *Teikoku Rikugun no Eikou to Tenraku*, Bunshun Shinsho, Tokyo 2010, s. 149.

du. Osmanlı Devleti'ne atanan ataşe aynı zamanda Rusya ile ilgili istihbaratları da toplamakla yükümlüydü.

Yurtdışına atanan ataşeler aracılığıyla toplanan bu bilgiler yukarıda da belirtildiği gibi askeri istihbaratın yanı sıra her ülkenin diplomatik ilişkilerini de ele alan kapsamlı raporlar halinde Japonya Genelkurmay Başkanlığı'na sunulmaktaydı. Bu istihbarat raporları, Osmanlı da dahil dönemin diğer devletlerinde olduğu gibi, Genelkurmay Başkanlığı'nın istihbarat analizlerinden sorumlu olan İkinci Şubesi'ne<sup>6</sup> gönderilerek incelenmiş ve Japon ordusunun siyasi gücünün artmasına paralel olarak Japon dış politikasında belirleyici unsurlardan biri haline gelmiştir.

## 2. Birinci Balkan Savaşı

Balkan Savaşlarında Osmanlı ordusunun yanında savaşa giren yabancı gözlemciler arasında, Avrupa ülkelerinin dışında temsil edilen tek Asya ülkesi Japonya idi. Türkiye'ye ilk Japonya askeri ataşesi 1907 yılında atanan Kurmay Subay Morioka Morishige'dir. Morioka, Türkiye'de görev aldığı süreçteki olayları kendi hayatını kaleme aldığı *Yosei Zuihitsu* adlı eserinde ayrıntılarıyla anlatmaktadır<sup>7</sup>. Türkiye'de yaklaşık üç yıl askeri ataşe olarak çalışan Morioka daha sonra Avusturya'ya atanmıştır. Türkiye'ye Morioka'nın yerine 1911 yılında Albay Muraoka Choutaro görevlendirilmiştir. 1905 Japon-Rus Savaşı'nda ikinci tümen komutanı olarak görev alan Muraoka, Balkan Savaşları sırasında Osmanlı ordusuna askeri gözlemci olarak katılmıştır.

Muraoka'nın ilk raporunda, Osmanlı ordusundaki yabancı gözlemcilerin hangi ülkelerden geldikleri aşağıdaki gibi belirtilmiştir:

*“Türk ordusundaki yabancı askeri gözlemciler İngiltere, Fransa, Almanya, Avusturya, Rusya, İspanya, İsveç, Romanya ve Japonya'dan birer kişi olmak üzere toplamda dokuz kişidir. Bunun dışında Türk ordusunda görevli birçok Alman subay bulunmaktadır.”*<sup>8</sup>

<sup>6</sup> Japonya Genelkurmay Başkanlığı, Genelkurmay Başkanına bağlı beş bürodan oluşmaktaydı. Buna göre; 1. Büro Strateji, Taktik ve İstihkam, 2. Büro İstihbarat ve Harita, 3. Büro Ulaşım ve İletişim, 4. Büro Lojistik, 5. Büro ise Harp Tarihi alanlarına ayrılmıştı. Bunların yanı sıra askeri ataşeler, Genelkurmay Başkanlığı Okulu ve Saha İnceleme bölümleri de Genelkurmay Başkanlığına bağlıydı.

<sup>7</sup> Morioka Morishige, *Yosei Zuihitsu*, Nihon Kokubo Kyoukai, Tokyo 1937.

<sup>8</sup> JACAR, *a.g.e.*, s. 13.

## JAPONYA'NIN BALKAN SAVAŞLARINDAKİ İSTİHBARAT FAALİYETLERİ

Bu dönemde Japonya ile Türkiye arasında diplomatik ilişkiler başlamamış olmasına rağmen, Japon kara kuvvetleri tarafından İstanbul'a bir ataşe atanması, üzerinde durulması gereken bir husustur<sup>9</sup>. Japonya Genelkurmay Başkanlığı'nın Balkan Savaşlarını gözlemlemesinin önemi, 10 Ekim 1912 tarihli Türkiye'den gönderilen raporda aşağıdaki gibi belirtilmektedir:

*“Büyük Güçlerin kendi çıkar ilişkisi olan ülkelere yönelik gizli yardımlarının bu ülkelerdeki çıkarlarını kaybetmemek için olduğunu ifade etmeye bile gerek yoktur. Almanya, İstanbul Elçiliğinin bir bölümünü savaşta yaralananlar için Türk Hükümetine tahsis ettiği gibi, Rusya ise Bulgaristan'a maddi destekte bulunmaktadır. Bunun yanı sıra Almanya ve Rusya, Kızılhaç hastanelerinin imkânlarını taraf oldukları ülkelere kullandırmaktadır. Bu olaylar az da olsa Büyük Güçlerin gizli emellerini gözlemek için önemli materyallerdir.”*<sup>10</sup>

Bu raporda da vurgulandığı üzere Balkan Savaşı, 20. yüzyıl başında Avrupa'daki ilk savaş olması ve Avrupalı Güçlerin bölgeye olan çıkar ilişkileri ve dış politikalarını açığa çıkarması açısından Japon ordusu tarafından gözlemlenmeye değer görülmüştür. Hammadde ve pazar arayışı sonucu Avrupalı Güçlerin çıkarları Yakın Doğu coğrafyasında çatışmıştır. Bunda en önemli etkenlerden bir tanesi, yeni sanayileşen Almanya'nın Asya pazarına erişimi için Balkanlar ve Türkiye üzerinde nüfuzunu arttırmasıdır. Almanya'nın bu bölgedeki aktif politikası Hindistan'a yönelik tehdit oluşturması, dolayısıyla İngiliz-Japon Anlaşması gereğince Japonya'yı yakından ilgilendirmiştir.

Almanya'nın Türkiye üzerindeki ekonomik ve siyasi girişimleri diğer Avrupa Güçleri, özellikle İngiltere'nin Hindistan'daki çıkarları açısından kışkırtıcıydı. Bu yüzden İngiltere-Fransa-Rusya ittifakının Almanya'yı kuşatma gayretine karşı Almanya-Avusturya-İtalya ittifakı, dönemin Avrupa'sının iki siyasi kutuplu yapıda olmasına neden olmuştur.

Japonya Genelkurmay Başkanlığı'na gönderilen bir diğer raporda Balkan Savaşı'nın nedeni şu şekilde ifade edilmektedir:

*“Üç ülke; Bulgaristan, Sırbistan, Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı savaşma kararlılığı önceden süregelen sınırdaki çatışmalar nedeniyle değildir. Makedonya'daki soydaşlarının zor durumda olduğu bahanesiyle Türkiye'nin içinde bulun-*

<sup>9</sup> Dündar A. Merthan-Misawa Nobuo, “İsutanburu no Nakamura Shoten wo Meguru Ningen Kankei no Jirei Kenkyuu: Tokutomi Soho ni Aterareta Yamada Torajiro no Shokan wo Chushin ni”, *Toyo Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 46-2 (Mart 2009), s. 192.

<sup>10</sup> JACAR, a.g.e., s. 2.

*duğu darboğazi kullanarak kendi ülkelerinin Makedonya'ya karşı olan isteklerini gerçekleştirmek istemelerinden kaynaklanmıştır.”<sup>11</sup>*

Üstteki raporda belirtildiği üzere Balkan Devletleri'nin asıl amacının Makedonya'yı kendi aralarında paylaşmak olduğu Japon ordusuna açıkça bildirilmektedir. Avrupalı Güçler, barış ortamının bozulmaması gerektiğini öne sürerek her iki tarafın da diplomatik yollarla Balkan Sorununu çözmesi gerektiğini talep etseler de, bu talepleri karşılık bulmamıştır. Avrupalı Güçlerin sömürgeci ve emperyalist düşünce tarzı ve yukarıda belirtilen ittifak sistemi, her iki tarafa da güçlü bir ultiमत verilmesinin önüne geçmiştir.

Avrupalı Devletlerin amacı Balkan Sorununu Berlin Antlaşması çerçevesinde çözüme ulaştırmaktı; ancak gelişmelere karşı koymakta geciktiler. Bulgaristan'ın 30 Eylül'de seferberlik ilan etmesinin ardından Balkan İttifakı devletleri teker teker seferberlik ilan etmesine karşılık, Türkiye de aynı gün seferberlik ilan etmiştir. Savaş durumunda Romanya'nın tutumu belirsizliğini koruyordu. Balkanlarda büyük çıkarı bulunan Avusturya ise Balkan Devletleri'nin toprak genişletmesine sessiz kalamayacağını açıklamıştır. Rusya'nın Balkan Devletleri'ne karşı tutumunu, Rusya'daki Japon askeri ataşesi 22 Ekim 1912 tarihli raporda yarı resmi Rus gazetesinden alıntı yaparak aşağıdaki gibi açıklamaktadır:

*“Rus Yarı Resmi Gazetesi'nin Deklarasyonu*

*Rusya kendi halkıyla soydaş ve aynı dine mensup Balkan Devletlerine derin bir sempati duymaktadır. Ancak Slavların bir kısmı için bütün Rusya'yı tehlikeye atmayı istememektedir. Rusya, Japon-Rus Savaşı'ndaki askeri gücüne kıyasla daha güçlüdür. Ayrıca Rusya'nın Avrupa'da kullanabileceği askeri gücü Uzak Doğu'da kullanabileceğinden kadar büyüktür. Aynı zamanda son dönemde ekonomisi çok iyi olması nedeniyle de Rusya'nın Avrupa politikasında sözü sayılır olması kaçınılmazdır. Rusya'nın çoğunluğunu teşkil eden Slav ırkı Balkan Devletlerine karşı derin sempati duymaktadır. Bu yüzden eğer Balkan Devletleri bu savaştaki kazanımları hiçe sayılırsa ve eğer bu kazanımlara Avusturya engel olmaya kalkılırsa, Rusya doğal olarak Balkan Devletlerini destekleyecektir.”<sup>12</sup>*

Yukarıdaki belgede de belirtildiği üzere Rusya'nın askeri gücünün Uzak

<sup>11</sup> Gaimusho Gaiko Shiryokan (Japonya Dışışleri Bakanlığı Arşivi), *Balkan Hanto Funso Mondai Ikken Dai Kyuu Maki*, Kaigai Tokuhou Dai San Go Furoku, Sono Ichi, s. 307.

<sup>12</sup> JACAR, Ref. B03041268800, *Balkan Hanto Funso Mondai Ikken Dai Juu Maki* (B-1-4-3-013) (Gaimusho Gaiko Shiryokan), s. 29.



Doğu'da kullandığı güce kıyasla Avrupa'da büyük etkisinin olduğu ve Rusya'nın Japon-Rus Savaşı sonrası ekonomik iyileşmesinin bunda büyük bir rol oynadığı vurgulanmaktadır. Rusya'nın politikasının savaşa girmeden Balkan Devletlerini desteklemekten öteye geçmeyeceği; ancak bu hususta Avusturya'nın Balkan Devletlerini engelleme teşebbüsünde savaşa dâhil olacağı açıkça belirtilmiştir. Bu belge, Rus yarı resmi gazetesinden alınmakla birlikte, Japon Genelkurmayı'nın basını kullanarak bilgi elde ettiğine dair bir örnektir.

## 2. Savaşan Ülkelerin Askeri Hazırlığı

Osmanlı ordusunun yapılanması da Japon gözlemci Muraoka tarafından raporlanmıştır: “Harbiye Nazırı Nâzım Paşa bütün ordunun komutasını deruh-te edip, Kurmay Başkanı ise Pertev Paşa (Japon-Rus Savaşında Japon 3. Ordusuna askeri gözlemci olarak katılmıştır)’dır. Duyumuma göre Umumi Karargâh bizim Japon-Rus Savaşındaki yapıdan farklı olmakla birlikte İmparatorluk Ana Karargâhına benzemektedir.”<sup>13</sup> Gözlemcinin de dikkat çektiği bu benzerlik, iki ülkenin de askeri teşkilatları için Almanya’yı örnek almasıyla elbette ilgilidir.

Balkan Savaşı patlak verdiğinde Trablusgarp Savaşı devam etmekteydi. Balkan Devletleri de bunu fırsat bilmiştir. Ayrıca Balkanlarda çıkacak bir savaşın İtalyanların çıkarına hizmet ettiği düşünülebilir. Balkan Devletleri, Trablusgarp Savaşı sayesinde Osmanlı Donanması'nın zayıflığını görmüştür. Balkan Savaşı'nın başlamasıyla Osmanlı'nın, İtalya ile barış antlaşması üzerine görüşmeler yaptığı belgelerde aşağıdaki gibi bildirilmiştir:

*“İtalyan ordusunun Libya çıkarmasının beklenildiği gibi düzgün ilerlemesi ve Arapların sert hücumlarının başarılı olması nedeniyle Türkiye barışa yanaşmıyordu. Ancak Balkanlardaki durumun kötüleşmesi nedeniyle Türkiye derhal İtalya ile olan sorunların çözülmesi gereğinde karar kılmıştır. Böylece gayriresmi görüşmeler sonucunda 1912 Temmuz ayından itibaren İsviçre'nin Uşi kentinde resmi görüşmeler başladı ve Balkan Devletleriyle diplomatik ilişkilerin kesilmesine denk gelen 15 Ekim günü bir araya gelen İtalyan komitesi Bertolini Pietro ve Volpi ile Türk komitesi Nabi Bey ve Fahreddin Bey arasında Barış Antlaşması 18 Ekim'de imzalanmıştır.”<sup>14</sup>*

<sup>13</sup> JACAR, Ref. B03041268800, *Balkan Hanto Funso Mondai Ikken Dai Juu Maki* (B-1-4-3-013) (Gaimusho Gaiko Shiryokan), s. 8.

<sup>14</sup> Kobayashi Tetsunosuke, *Galata Tou Yori*, Daitokaku, Tokyo 1918, s. 52-53.

Uşi Antlaşmasıyla Osmanlı Devleti, Kuzey Afrika'daki son toprağını ve Doğu Akdeniz'deki deniz üstünlüğünü yitirmiştir; ancak Türkiye'nin Avrupa'daki topraklarının, ülkenin varlığını sürdürebilmesi adına oldukça mühim bir stratejik konumda olması ülkenin Balkan Savaşı'na odaklanmasını gerektirmiştir.

Japon Genelkurmay Başkanlığı'na İstanbul'dan gönderilen, 10 Ekim 1912 belge Balkan İttifakı ve Osmanlı Devleti'nin askeri gücü ile ilgilidir:

*“Bulgaristan yaklaşık 13 tümen*

*Sırbistan yaklaşık 8 tümen*

*Yunanistan 4-5 tümen*

*Karadağ 2-3 tümen*

*Toplamda 28 tümen olup, Türkiye'nin İttifaka karşı kullanabileceği askeri gücü hazırda olan 23 fırka ve yedek 2-3 fırka toplamda 25 tündendir.”<sup>15</sup>*

Yakın zamanda Balkan Savaşları üzerine araştırmalar yapan Richard C. Hall'un çalışmalarında verdiği rakamlar, Japon gözlemcinin raporlarıyla uyusmaktadır<sup>16</sup>.

Balkan Savaşı'nda uçakların kullanılması Japon ordusunun ilgisini çeken bir diğer husustur. Bilindiği üzere bir muharebede ilk kez uçak kullanımı İtalyan ordusu tarafından Trablusgarp Savaşı'nda gerçekleştirilmiştir. Ancak Balkan Savaşı'nda uçakların savaşta kullanım alanları genişlemiş, keşif ve bombardımanın yanı sıra, uçaklar propaganda amaçlı da kullanılmıştır. Japon ordusu da o zamana dek kullanılmayan bu yeni savaş teknolojisine ilgi göstermiş, özellikle keşif için uçakların çok yararlı olduğu vurgulanmıştır. Balkan Savaşı'nın başında Sırbistan'da 4 adet olan uçak sayısı savaşın bitimine yakın 10 adete çıkarılmıştır. Yunanistan 6 uçak, Bulgaristan ise 1913 yılına gelindiğinde 22 uçağa sahipti<sup>17</sup>.

Balkan Savaşı'nda uçak kullanımı 31 Ekim 1912 tarihinde Avusturya'da görevli askeri ataşe Morioka Morishige tarafından aşağıdaki şekilde raporlanmıştır:

*“22 Ekim (1912)'de Mustafa Paşa'dan kalkan Bulgar uçakları, Edirne'deki Türk ordusunun üzerinde bir keşif uçuşu gerçekleştirmiştir. Türk askerleri uçağa ateş ettiyse de, yüksek irtifada seyir ettiğinden uçağın herhangi bir hasara uğ-*

<sup>15</sup> JACAR, *a.g.e.*, s. 6-7.

<sup>16</sup> Richard C. Hall, *The Balkan Wars 1912-1913 Prelude to the First World War*, Routledge, New York 2000.

<sup>17</sup> Philip S. Jowett, *Balkan Harpleri'nde Ordular 1912-13*, çev. Emir Yener, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2011, s. 46.

*ramadığı söylenmektedir. Aynı gün Bulgar ordusundan yaklaşık bir tümen Mali Tirnowo (Karadeniz kıyısına yakın) 'yu işgal etmiştir. Savaşın 32. gününde Yunan ordusu sınırın 50 kilometre uzağına yakın bir alanda Yunan uçağının keşif uçuşu (askeri stratejiye) büyük bir katkıda bulunmuştur.*"<sup>18</sup>

Balkan Savaşlarında uçakların keşif ve saldırı amaçlı kullanımının sonraki savaşların yürütülüş şekli ve strateji geliştirmek için önemli bir dönüm noktası olduğu söylenebilir. Japonya uçak teknolojisinin gerekliliğini erken dönemde fark ederek ilk uçağını 1910 yılında satın almıştır. Ancak kapsamlı olarak uçak teknolojisine ilgisi 1912 yılında deniz kuvvetlerinde kurulan "Deniz Kuvvetleri Uçak Teknolojisi Araştırma Heyeti" ile başlamıştır. Buradan elde ettiği bilgi birikimini I. Dünya Savaşı'nın başından itibaren kullanmıştır. Japonya'nın savaşta ilk uçak kullanımı Almanya'ya karşı yürütülen Aoshima saldırısında gerçekleşmiştir<sup>19</sup>.

### 3. Raporlarda Balkan Savaşı

Osmanlı ordusu, I. Balkan Savaşı'nda Vize ve Lüleburgaz'da Bulgar ordusuna karşı yaptığı savunma savaşından aldığı mağlubiyetle geri çekilmeye başlamıştır. Japon belgelerinde Türk ordusunun yenilgisi ve geri çekilme nedeni olarak savaş hazırlıklarının yetersizliği, ordunun eğitim şekli ve çok uluslu yapıya sahip olmasından kaynaklanan sorunlar ile devlet vizyonunun zayıflığı gösterilmektedir. I. Balkan Savaşı'ndan yenilgiyle ayrılan Osmanlı ordusunun durumu ve savaşın gidişatı Rusya'dan yollanan 31 Ekim 1912 tarihli raporda şu şekilde anlatılmaktadır:

*"Türk ordusu Kırklareli'ndeki yenilgisinden sonra güneydoğu yönünde geri çekilmesini devam ettirmektedir. Bulgar ordusu taaruza geçerek 17 Ekim'de Pınarhisar'ı ele geçirip, 29 Ekim'de iki ülke ordusu Lüleburgaz ve Viza arasında ciddi çatışmalar gerçekleştirdi. Bugün Sofya'dan gelen telgrafla aldığım haberlere göre sonuç kesin olmamakla birlikte Viza ve Lüleburgaz'ın hâlihazırda Bulgar ordusunun eline geçtiği bildirilmektedir."*<sup>20</sup>

Lüleburgaz-Pınarhisar muharebesi, asker sayısı ve büyüklüğü bakımından Prusya-Fransa savaşından I. Dünya Savaşı'na kadar olan en büyük çatışmadır<sup>21</sup>. Lüleburgaz muharebesinde Osmanlı ordusunun düzensiz bir biçimde geri çe-

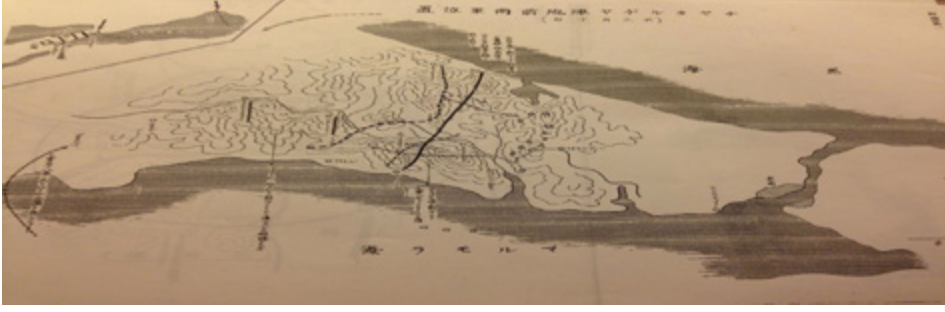
<sup>18</sup> JACAR, Ref. B03041269000, *Balkan Hanto Funso Mondai Ikken Dai Juu Maki* (B-1-4-3-013) (Gaimusho Gaiko Shiryokan), s. 107-110.

<sup>19</sup> Shinichi Yamamuro, *Fukugou Sensou to Souryokusen no Danzou*, Jinbunshoin, Tokyo 2011, s. 60.

<sup>20</sup> JACAR, a.g.e., s. 56.

<sup>21</sup> Hall, a.g.e., s. 42.

kilmesi, yaklaşık 20 bin asker ve mühimmatın büyük bir kısmını kaybetmesine neden olmuştur. Bulgar ordusu Edirne Kalesi'ni kuşatarak, Çatalca istikametine ilerlemiştir. Türk ordusu da İstanbul'a 35 km uzaklıktaki Çatalca istihkâmlarına geri çekilmiştir. Bulgarlar ani ataklarla burayı ele geçirmeye çalıştılsa da hastalık ve bitkinlik nedeniyle saldırıları olumlu sonuç vermemiştir.



### Harita 1

#### Çatalca'da Orduların Pozisyonu

(27 Mart 1913 Tarihli Rusya'dan Gönderilen Rapor)

Makedonya'daki cephelerdeki durum ise Japonya Genelkurmay Başkanlığı'na Fransa'dan intikal eden 25 Aralık 1912 tarihli raporlarda aşağıdaki gibi anlatılmıştır:

*“Makedonya cephesinde Zeki Paşa stratejik açıdan hiç de iyi kararlar almadığından geri çekilme devam etti. İki ordu da tamamen tükenmek üzeredir. Her iki ordunun da takviye güçleri yeteri kadar hazır olmayıp, özellikle Türk ordusu geri çekilirken uzun süre açlık ve yorgunluk nedeniyle tükenecek duruma gelmiştir.”<sup>22</sup>*

Sırp ordusunun batı cephesindeki zaferi nedeniyle Osmanlı ordusu Kuzey Makedonya'dan çekilmiştir. Sırbistan, iç Makedonya ve Arnavutluğun kuzeyini Adriyatik Denizi'ne kadar ele geçirmiştir. Sırbistan tehlikesine karşın Arnavutluk, Avusturya'nın desteğini alarak bağımsızlığını ilan etmiştir. Arnavutluk bağımsızlık hareketi, Balkan Savaşı nedeniyle ortaya çıkarak İttifak ve İtilaf devletleri arasındaki çıkar çatışmasını şiddetlendiren en önemli meselelerden biridir. Arnavutluk sorunu ve bu soruna ilişkin Büyük Güçlerin tutumu Avusturya ataşesi tarafından Japonya'ya aşağıdaki gibi aktarılmıştır:

<sup>22</sup> JACAR, Ref. B03041270900, *Balkan Hanto Funso Mondai Ikken Dai Juichi Maki* (B-1-4-3-014) (Gaimusho Gaiko Shiryokan), s. 32.

## JAPONYA'NIN BALKAN SAVAŞLARINDAKİ İSTİHBARAT FAALİYETLERİ

“Arnavutlar son günlerde bağımsızlık hareketlerine ağırlık vererek, Balkan devletleri kendi sınırlarında kendi soyundan olanlarla yaşaması gerektiğini temel alan Balkan prensibine Arnavutluğun da dâhil edilmesinin gerekli olduğunu savunmaktadır. Bu yüzden İstanbul’da bulunan Avrupalı Devletlerin büyükelçilerine taleplerini ilettiler. Önceki raporlarımda da bildirdiğim üzere Büyük Güçler, Avusturya ile Sırbistan arasında olan bu sorunu çözmeyi başaramadılar ve sorunu kendi haline bıraktılar. Ancak Avusturya gizliden verdiği desteklerle Arnavutluğu cesaretlendirerek bağımsızlığın ilan edilmesini sağlamıştır(30 Kasım 1912).”<sup>23</sup>

Arnavutluk sorunu, Sırbistan’ın Adriyatik Denizi’nde liman talebine karşın, Avusturya’nın buna itirazıyla ortaya çıkmıştır. Sırbistan’ın Adriyatik’e açılan bir limana sahip olması, bu bölgede büyük çıkarı olan Avusturya ve İtalya için kabul edilemezdi. Ayrıca Sırbistan’ın destekçisi olan Rusya’nın da bu bölgede nüfuzunu artırma olasılığının Avusturya’yı daha da tedirgin ettiği söylenebilir. Bu gelişmelere karşın Avusturya’nın, Arnavutluk’un bağımsızlık girişimini destekleyerek başarıya ulaşmasına yardımcı olduğu rapordaki belirtilmektedir.

Diğer taraftan Bulgaristan’ın Çatalca’daki saldırıları önemli bir başarı sağlamadığı için Bulgar ve Türk komutanları arasında ateşkes üzerine görüşmelere başlanmış, sonunda da ateşkes imzalanmıştır. Ateşkes ile ilgili belgenin içeriği aşağıdaki gibidir:

“Ateşkesle ilgili görüşmeler beklenilenden hızlı sonuçlanarak Yunanistan dışındaki diğer üç Balkan ülkesi ile Türkiye arasında 3 Aralık günü imzalanmıştır.”<sup>24</sup>

İmzalanan ateşkes anlaşmasıyla barış antlaşması görüşmelerinin 13 Aralık 1912’de Londra’da düzenlenecek konferansta görüşülmesi kararlaştırılmıştır. Ateşkesi Yunanistan dışındaki Balkan Devletleri kabul etseler de, Arnavutluk’un bağımsızlığı ve Sırbistan’ın Adriyatik’teki istekleri ile ilgili sorun devam ediyordu. Ateşkes imzalandığında Yanya, Edirne ve İşkodra hala kuşatma altındaydı. Yunanistan On İki Ada’yı işgal etmek için Balkan Devletleriyle birlikte ateşkese yanaşmamış ama barış konferansına katılmayı talep etmiştir. Buna karşın Osmanlı Devleti, Yunanistan’ın Londra Barış Konferansı’na katılmasını ilk başta kabul etmek istemese de sonunda Yunanistan görüşmelere dahil olmuştur. 23 Aralık

<sup>23</sup> JACAR, Ref. B03041269600, *Balkan Hanto Funso Mondai Ikken Dai Ju Maki* (B-1-4-3-013) (Gaimusho Gaiko Shiryokan), s. 17.

<sup>24</sup> JACAR, a.g.e., s. 39.

1912 tarihinde Avusturya'dan gönderilen raporda Londra Barış Konferansı aşağıdaki şekilde ele alınmıştır:

*“16 Aralık'tan itibaren Londra'da başlatılan barış görüşmelerine Yunanistan'ın katılıp katılmayacağıyla ilgili bir sorun oluştu: Türk hükümeti Yunanistan'ın ateşkes anlaşmasını kabul etmediği için, konferansa katılmasını engellemeye çalıştı. Son günlerde gelen bilgilere göre, Türk hükümeti bazı şartlar altında Yunanistan'ın görüşmelere katılmasına karar vermiş ve birkaç gündür denizde Çanakkale açıklarında, karada Yanina'daki bazı askeri başarılarının diplomatik açıdan pozitif etkisi olduğunu düşünerek, barış konferansı devam etse de Yunanistan ile olan düşmanlık tavrını devam etmesini kendi çıkarına gördüğü söylenmektedir.”<sup>25</sup>*

Yukarıda da bahsedildiği üzere, Yunanistan ile devam eden savaşın bitmemesinin yanı sıra Sırbistan'ın Adriyatik'teki istekleri ve buna bağlı gelişen Rusya-Avusturya arasındaki gergin ilişkiler Büyük Güçler arasındaki çıkar çatışmasını alevlendirmiştir. Rusya her ne kadar Sırbistan'ın destekçisi rolünü devam ettirmişse de, Bulgaristan'a karşı tavrı değişiklik göstermiş ve Çatalca kuşatmasından sonra desteğini kesmiştir.

### 3. Londra Konferansı

1912 yılı Aralık ayına gelindiğinde savaşan her iki taraf da bitkin durumdadır. Dönemin İngiltere Dışişleri Bakanı Sir Edward Grey'in inisiyatifiyle Londra'da Barış Konferansı görüşmeleri başlamıştır. Londra Barış Konferansı'ndaki İttifak ve İtilaf devletleri arasındaki çıkar çatışmalarına, Japonya Genelkurmay Başkanlığı'nın belgelerinde de açıkça değinilmektedir. Arnavutluk sorunu yabancı askeri gözlemciler ve ataşelerin özellikle üzerinde durduğu bir husustur.

Londra Barış Konferansı'nın, Balkan Sorununa çözüm bulmanın yanı sıra Avrupalı güçler arasındaki ciddileşen çıkar çatışmalarının sıcak çatışmaya dönüşmesini engellemeye yönelik olduğu açıktır. Bu nedenle, savaşın sonunda Balkan Devletleri'nin başarısının, savaşın başlangıcında toprak genişlemelerine izin verilmeyeceği konusunda mutabık olan İtilaf Devletleri'nin tutum değiştirmesine sebebiyet verdiği söylenebilir. İtilaf Devletleri'nin tutum değişikliği 25 Aralık 1912'de Fransa'dan yollanan Japon belgelerinde aşağıdaki gibi ele alınmıştır:

<sup>25</sup> JACAR, Ref. B03041270700, *Balkan Hanto Funso Mondai Ikken Dai Juichi Maki* (B-1-4-3-014) (Gaimusho Gaiko Shiryokan), s. 54.

“Savaş başlamadan önce Avrupalı Büyük Güçler savaşı kimin kazandığına bakılmaksızın sınır genişletilmesinde mevcut durumun korunması taraftarıydı. Ancak savaşın sonunda beklenmedik şekilde Balkan Devletlerinin avantajlı çıkması, Türk ordusunu bozguna uğratması sonucu Avrupa Devletleri’ndeki kamuoyu, mevcut durumun korunmasına gerek olmadığı yönünde değişiklik gösterdi. Savaşın başlangıcında başta Fransa olmak üzere Büyük Güçlerin, toprak genişlemelerine izin verilmeyeceğini açıklamasına rağmen İtilaf Devletleri toprak genişlemesine yönelik tutumunu değiştirmiştir. Ancak Avusturya- Macaristan, Sırbistan’ın Adriyatik denizine ilerlemesi ve bu bölgede yayılcı politikasına, Balkan Devletleri üzerindeki çıkarları gereği karşı çıkmıştır. Avusturya, Barış Konferansı başlamadan önce Sırbistan sınırına büyük bir askeri seferberlik ilan ederek baskı yapmaya çalışmaktadır. Rusya, Slav ırkına mensup Balkan Devletleri’nin meşru haklarını korumaya çalıştığından Avusturya-Macaristan’ın tahrik edici tavrı sadece Sırbistan’a karşı değil Rusya’yla da alakalıdır. Dahası bu sorunun çözümü İttifak Devletleri ile İtilaf Devletlerini endişelendirmektedir. Bu yüzden İngiltere’de, Balkan Devletleri ile Türkiye arasında barış görüşmeleri devam ederken diğer bir taraftan da İngiltere, Fransa, Rusya, Almanya Avusturya ve İtalya gibi devletlerin temsilcilerinin barış görüşmelerinin gelişimini dikkatle izlemeleri aslında bu durumu açıkça gözler önüne sermektedir.”<sup>26</sup>

Londra’da gerçekleştirilen Büyükelçiler Konferansı’nın yukarıda da belirtildiği üzere Büyük Güçler arasında olası bir savaşı engellemek için yapıldığı aşikârdır. Barış konferansı Türkiye ile Balkan İttifakının taleplerinin karşılıklı kabul edilmemesinden dolayı hızlı bir gelişim göstermemiştir. “Türkiye’nin önerisi Edirne’nin batısındaki Balkan Devletlerinin işgal ettiği Avrupa’daki topraklarının (geri) verilmesini kabul ettirerek, Arnavutluk bağımsızlık sorununu Büyük Güçlerin kararına bırakmaktı”<sup>27</sup>. Ancak Balkan İttifakı, Türkiye’nin Ege Denizi’ndeki On İki Ada ve Edirne’yi Balkan Devletlerine vererek Girit adasını boşaltmasını istiyordu. Bu yüzden Balkan İttifakı, Türkiye ile yaptıkları ateşkesi bozarak 4 Şubat 1913’te tekrardan savaşı başlatmıştır. Ateşkesin bozulmasına kadarki dönem, Rusya’dan yollanan 3 Şubat 1913 tarihli Japon raporlarına aşağıdaki gibi yansımıştır:

<sup>26</sup> JACAR, Ref. B03041270900, *Balkan Hanto Funso Mondai Ikken Dai Juichi Maki* (B-1-4-3-014) (Gaimusho Gaiko Shiryokan), s. 32-33.

<sup>27</sup> JACAR, Ref. B03041270900, *Balkan Hanto Funso Mondai Ikken Dai Juichi Maki* (B-1-4-3-014) (Gaimusho Gaiko Shiryokan), s. 45.

*“Almanya ve Avusturya’nın planladığı komplo olgunlaşarak 23 Ocak’ta Türkiye’de hükümet darbesi gerçekleştirildi. Durum tamamen değişerek, daha da karmaşık bir hal aldı. Bulgaristan ve Romanya arasındaki düşmanlık dikkate değer şekilde Rusya’nın Türkiye ve Romanya’ya karşı tehdidine neden olmuştur. Almanya ve Avusturya, Türkiye’ye açık destek vermesinin yanı sıra (borç ve askeri mühimmat), Almanya Küçük Asya ile ilgili deklarasyonda bulunmuştur. Büyük Güçler Yakın Doğu’ya donanmalarını göndermişti. Balkan İttifakı’nın Barış Konferansı Komitesi Türkiye’ye ultimatom verip ülkelerine geri dönmelerine karşın Türkiye’nin yanıtında yeni bir madde bulunmaması nedeniyle Balkanlarda savaş yeniden başladı. Büyük Güçler arasındaki ilişkiler tehlikeli bir hal aldı.”*<sup>28</sup>

Ateşkesin bozulmasıyla birlikte Rusya ve Avusturya seferberlik ilan etmiştir. Rusya’nın Adriyatik sorunu nedeniyle Avusturya’yla, Küçük Asya’da ise Almanya’yla çıkarları çatışmıştır. İngiltere ise, Boğazlar ve Küçük Asya’nın konumu Hindistan ticaret yollarının güvenliğini tehlikeye attığı gerekçesiyle buradaki gelişmelere kayıtsız kalmamıştır. Belgede geçen hükümet darbesi Babiâli Baskını olarak bilinen olaya işaret etmektedir. Japon belgelerinde ateşkes sırasındaki Babiâli Baskınının Almanya’nın desteğiyle gerçekleştirildiği vurgulanmaktadır. Japon belgeleri darbe sonrası, Büyük Güçlerin ilgisinin Balkan Sorunundan daha çok Asya Türkiye’sine kaydığını göstermektedir. İtilaf Devletlerinin bu duruma karşı aldığı önlemler 3 Şubat 1913 tarihli Rusya’dan gönderilen belgelerde aşağıdaki gibi yer almaktadır:

*“Rusya, İngiltere ve Fransa’nın onayıyla son koz olarak Ermeni bölgesinde faaliyet göstermeye başlayıp, Türkiye’ye gözdağı vermiştir. Buna karşılık olarak Almanya başlangıçta tarafsızlığını ilan etmiş olsa da sonunda aşağıdaki şartlarını açıklamak durumunda kalmıştır: 1) Eğer Asya Türkiye’sinde herhangi bir paylaşım olursa Almanya kendi çıkarlarını koruma hakkına sahiptir. 2) Küçük Asya’ya herhangi bir ülkenin müdahalesi kabul edilemez. 3) On İki Ada’nın Yunanistan’a verilmesi uygun görülemez. Ancak İngiltere’nin İstanbul Boğazı’nı Hindistan’daki çıkarlarını koruması adına hiçbir ülkenin sahip olmasını istemediği, Rusya’nın ise İstanbul Boğazı’nı kendi sınırlarına dâhil etme isteği ve Karadeniz’den özgür geçiş hakkını önceden beri yıllardır arzuladığı bilinmektedir. Bu husus, Rusya’nın Almanya’ya karşı politikasını zora sokan büyük bir sorundur.”*<sup>29</sup>

<sup>28</sup> JACAR, *a.g.e.*, s. 47.

<sup>29</sup> JACAR, Ref. B03041271300, *Balkan Hanto Funso Mondai Ikken Dai Juichi Maki* (B-1-4-3-014) (Gaimusho Gaiko Shiryokan), s. 54.



## JAPONYA'NIN BALKAN SAVAŞLARINDAKİ İSTİHBARAT FAALİYETLERİ

Londra Barış Konferansı beklenen etkiyi sağlayamadığından, savaş Çatalca, Edirne, Yanya ve İşkodra'da tekrar başlamıştır. Türkiye, bütün savaş hatlarında yenildiğinden, barış görüşmelerini tekrar başlatma isteğini Büyük Güçlere bildirmiştir. Bunun yanı sıra 1 Nisan 1913'te Bulgaristan'la ateşkes antlaşması imzalanmıştır.

Avrupalı Devletler, 1913 yılı Mayıs ayının başında, Midye-Enez hattının batısında Türkiye'nin Avrupa'daki topraklarının teslim edilmesini, Arnavutluk ve On İki Ada sorununun çözümünün Avrupalı Devletlere bırakılmasını içeren barış şartlarını Türkiye ve Balkan İttifakı'na bildirmiştir. Londra Barış Konferansı, 2 Haziran 1913'te İtalya'dan Japon Genelkurmay Başkanlığı'na gönderilen belgelerde aşağıdaki gibi raporlanmıştır:

*“Bulgaristan Türkiye ile anlaşarak 14 Nisan'dan itibaren savaş durumuna son verilmesi kararlaştırıldı. İşkodra haricinde savaş tamamen bitti. Ancak 23 Nisan'da Karadağ, İşkodra kuşatmasını devam ettirerek Büyük Güçlerin kararlarına karşı çıkmış, 5 Mayıs'taki İşkodra sorununun çözümünü talep etmesine karşın barış sorunu büyükelçi konferansında tartışılarak 6 Mayıs'ta barış şartları her iki tarafın da kabulüyle sonuçlanmıştır.”<sup>30</sup>*

Yaklaşık sekiz ay süren I. Balkan Savaşı, 30 Mayıs 1913'te Londra Antlaşmasıyla sonuçlanmıştır. Ancak Balkan İttifakı devletleri arasında Makedonya'nın paylaşılmasına yönelik sorun, İttifak içerisinde çatışmalara neden olmuştur. Bunun sonucunda II. Balkan Savaşı'nda Bulgaristan'a karşı eski ittifak devletlerinden Yunanistan, Sırbistan, Karadağ savaşmıştır. Savaşın başlamasıyla Türkiye ve Romanya da Bulgaristan'a karşı savaş ilan ettiğinden yaklaşık bir ay süren kısa süreli bir savaş olmuştur.

## II. Balkan Savaşı

II. Balkan Savaşı, Makedonya'daki işgal edilen bölgelerin paylaşımı sorunu nedeniyle patlak vermiştir. Londra Barış Antlaşması Balkan Sorununu çözmek için yeterli olmamış, Balkan İttifakı arasındaki sorunlar devam etmiştir. Barış antlaşması imzalanmadan önce Yunanistan ve Sırbistan, Bulgaristan ile bir savaş olasılığına karşı askeri savunma ittifakı kurmuştu. Bunun yanı sıra Romanya, Balkanlarda yeni bir savaş durumunda kendisinin tarafsız kalmayacağı-

<sup>30</sup> JACAR, Ref. B03041273400, *Balkan Hanto Funso Mondai Ikken Dai Juini Maki* (B-1-4-3-015) (Gaimusho Gaiko Shiryokan), s. 39-40.

nı Büyük Güçlere bildirmişti. Londra barışı öncesinde Yunanistan, Sırbistan ve Romanya'nın tavrı, Almanya'dan gönderilen 26 Mayıs ve 9 Haziran 1913 tarihli Genelkurmay Başkanlığı'nın belgelerinde aşağıdaki gibi belirtilmiştir:

*“Son günlerde Aden'den gelen haberlere göre Sırbistan ve Yunanistan 22 Mayıs günü anlaşma imzalayarak her iki ülkenin işgal edilen bölgelerde Bulgaristan ile olan sınır belirlemelerinde gerekirse askeri olarak yardımlaşacaklarını taahhüt edilmiştir.”*<sup>31</sup>

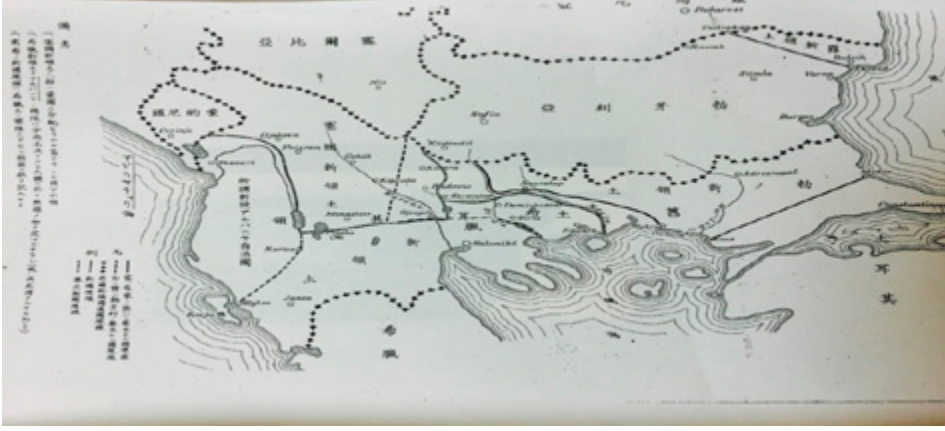
*“Romanya, Mayıs ayında protokole imza atarken Balkanlarda yeni bir savaş vuku bulursa tarafsız kalmayacağını Büyük Güçlere bildirmişti. Eğer Balkan İttifakı'nın dağılması söz konusu olursa yeniden savaş olması durumunda daha büyük bir savaş Balkanları beklemektedir ancak şimdilik Bulgaristan-Romanya arasındaki sorunlar çözülmüştür.”*<sup>32</sup>

Belgelerden de anlaşılabilirliği üzere, Barış Konferansı öncesinde ittifakın içeriden dağılacağı ve İttifak ülkeleri arasındaki sınır çatışmalarının yeni bir savaşa neden olacağı tahmin edilebiliyordu. Bulgaristan'ın Türkiye ile ateşkes imzalaması da diğer ittifak ülkelerinin Bulgaristan'a karşı düşmanca tavırlarından kaynaklanmaktadır. Bulgaristan Türkiye ile ateşkes imzalayarak ordusunu Makedonya'ya kaydırmak istemiştir. Bunun yanı sıra Barış Antlaşması'nın imzalanmasıyla birlikte Büyük Güçlerin dış politikası Asya Türkiye'sine kaymıştır. 1913 Mayıs ayında İngiliz-Türk Antlaşması ve İngiliz-Alman Antlaşması sağlanmıştır. İngiliz-Türk Antlaşmasına göre; Kuveyt, İngiltere'nin daimi kiralık bölgesi olacak, Basra Körfezi'nin işletme hakkı ve Basra-Kuveyt arasında demiryolu inşa hakkı İngiltere'ye verilecek, Rusya, Bağdat-Basra demiryolu yapımına katılacak ve ayrıca Türk ordusu İran'dan çekilecektir<sup>33</sup>. Türk kabinesinin, Almanya desteğiyle yapılan Babıâli Baskınıyla değiştirilmesiyle oluşan Alman yanlısı politikalar, İngiltere'nin Yakın Doğu ve Hindistan'daki nüfuzunu kaybetme riskini doğurmuştur. İngiltere, Almanya ile yaptığı anlaşma ile bu sorunun üzerinden gelmiştir. Balkan Savaşı, Büyük Güçlerin Türkiye üzerindeki etki alanını sağlamlaştırmasına neden olmuştur.

<sup>31</sup> JACAR, *a.g.e.*, s. 20.

<sup>32</sup> JACAR, *a.g.e.*, s. 21.

<sup>33</sup> JACAR, *a.g.e.*, s. 21.



## Harita 2

Bükreş Antlaşması Sonrası Sınırlar  
(15 Ağustos 1913 Tarihli Türkiye'den Gönderilen Rapor)

Basra Körfezi ve Şattü'l-Arab, petrolün ilk kez çıkarıldığı yer olması bakımından önemlidir. İngiltere'nin bu bölgeyi daimi olarak kiralamasının bölgenin önemini erkenden kavramasından kaynaklandığını söyleyebiliriz. Nunn'a göre; bu bölgenin önemi sadece İngiliz donanması tarafından değil diğer Avrupalı Güçler tarafından da biliniyordu<sup>34</sup>. İngiltere, İngiliz-Türk Antlaşması'yla Hindistan'daki çıkarlarının yanı sıra, Orta Doğu'daki petrol kaynaklarındaki çıkarlarını güvence almıştır. Bu anlaşma karşılığında İngiltere ise Türkiye'nin bağımsızlığını korumayı kabul etmiştir. İngiliz-Alman Antlaşması ise Asya Türkiye'si ve Mezopotamya'da iki devletin çatışma olasılığını ortadan kaldırmak için tasarlanmıştır. İngiliz-Alman Antlaşması Rusya'daki Japon atışe tarafından 10 Haziran 1913 tarihli belgede aşağıdaki gibi aktarılmıştır:

*“İki ülke arasındaki etki alanı bölüşüldü. İngiltere, Afrika ve Basra Körfezi; Almanya, Asya Türkiye'si ve Mezopotamya bölgesi. Her iki ülke karşılıklı olarak bu bölgelerdeki önceliklerini temel anlamda kabul etmektedir.”*<sup>35</sup>

Büyük Güçler savaşta yenilen Türkiye'yi parçalamakla meşgulken, II. Balkan Savaşı Bulgaristan'ın bütün cephelerde yenilgisiyle sona ermiştir. İmzalanan

<sup>34</sup> Wilfred Nunn, *Tigris Gunboats: The Forgotten War in Iraq, 1914-1917*, Chatham, London 2007, s. 21-22.

<sup>35</sup> JACAR, Ref. B03041273700, *Balkan Hanto Funso Mondai Ikken Dai Juini Maki* (B-1-4-3-015) (Gaimusho Gaiko Shiryokan), s. 33.

Bükreş Antlaşması'yla; Türkiye, Edirne'yi geri almıştır. Romanya, sınırlarını Güney Dobruca ve Tutrakan'a kadar genişletmiştir. Yunanistan Epirus'un büyük bölümünü, Selanik'i ve Makedonya'yu ele geçirmiştir. Sırbistan ise, Struma ve Vardar arasındaki bölgeyi elde etmiştir.

Japon Genelkurmay Başkanlığı'nın belgelerinde belirtildiği üzere Balkan savaşı sonrası Büyük Güçler dış politikalarını Asya Türkiye'sine çevirmiştir. Rusya, Türkiye'nin iç sorunlarını (Ermeni Sorunu) tetikleyerek Türkiye'yi tehdit etmeye başlamıştır. Bunun yanı sıra yukarıda belirtilen İngiltere'nin dışında Fransa, Suriye'deki nüfuzunu artırmak için harekete geçmiştir. Bu durum belgelerde aşağıdaki gibi belirtilmektedir:

*“Gelen haberlere göre Rusya ordusunu Küçük Asya'daki Türk sınırına göndermiştir. Rusya'nın Ermenistan üzerindeki emelleri eskiden beri devam etmektedir. Almanya, Balkan Olayları sırasında Türkiye'de kendi politikasını yürütmek için türlü girişimlerde bulunmuştur. Almanya'nın Bağdat Demiryolları üzerindeki çıkarları Rusya ile çatıştığından ileride büyük diplomatik probleme neden olması kaçınılmazdır.”<sup>36</sup>*

Japonya Genelkurmay Başkanlığı'nın Balkan Savaşları ile ilgili son raporu olan “Balkan Olayları 21”de dikkat çekilen bir diğer önemli husus ise Almanya'nın Uzak Doğu politikasıdır. Balkan Yarımadası ve Yakın Doğu'da nüfuzunu artıran Almanya'nın asıl amacının Uzak Doğu'ya ulaşmak olduğu 10 Ağustos 1913 tarihli Rusya'dan gönderilen belgede açıklanmaktadır.

*“Arnavutluk Sorunu üzerindeki anlaşmazlıklar giderildikten sonra Avrupalı Güçlerin dış politikasının hedefi Orta Doğu ya da Uzak Doğu'ya doğru yön değiştirecektir. Berlin'den gelen bir rapora göre, Kayzer diplomasisi şimdiye kadar ki “Sarı Tehlike” tezini revize ederek Japonya ve Çin'le iyi ilişkiler kurmak istiyor. Avrupa diplomasisinin önder şahsiyeti Kayzer, Yakın Doğu'daki çıkarlarını elde ettikten sonra şimdi Çin'le ilişkilerini geliştirmeye çalışıyor.”*

Belgelerden de anlaşılacağı üzere Japonya Genelkurmay Başkanlığı için Balkan Savaşları, Avrupalı Devletlerin dış politikasını anlama bakımından önemli bir etmen olmuştur. Belgelerde diğer ülkelere nazaran İngiltere, genel anlamda barış yanlısı olarak belirtilmektedir. Çin politikası için Almanya'nın en çok dikkat edilmesi gereken ülke olduğu, Almanya'nın Uzak Doğu politikasından

<sup>36</sup> JACAR, Ref. B03041271700, *Balkan Hanto Funso Mondai Ikken Dai Jui Ichi Maki* (B-1-4-3-014) (Gaimusho Gaiko Shiryokan), s. 23.

## JAPONYA'NIN BALKAN SAVAŞLARINDAKİ İSTİHBARAT FAALİYETLERİ

çekinildiği gözlemlenmektedir. Bunun yanı sıra Rusya'nın dış politikasını Balkan Sorununa çevirmesinin, Çin politikasında, Japonya'nın lehine olduğu açıktır. Ancak Japonya'nın Taisho dönemi başında geçirdiği siyasi kriz, Çin'de aktif bir politika izlenmesinin önüne geçmiştir.

### Sonuç

Balkan Savaşlarında yürütülen istihbarat faaliyetleri, Japonya Genelkurmay Başkanlığı'nın Avrupa diplomasisinin arka yüzünü anlaması için önemli bilgiler sunmuştur. Belgelerde savaşın başlangıcından sonuna kadarki süreçte askeri istihbaratın yanı sıra, yeni askeri teknoloji olarak uçağın kullanılması ve Avrupalı Güçlerin dış politikası analiz edilmiştir. Bu raporlar, Alman istihbaratının Türkiye'deki faaliyetlerinden, Ermeni sorununa varana kadar Türkiye'nin iç sorunlarını da kapsamlı olarak ele almaktadır.

Meiji döneminde en modern şekilde yapılandırılan Japon ordusunun kendi coğrafyasının oldukça uzak bölgesinde yaptığı detaylı istihbarat faaliyetleri, I. Dünya Savaşı öncesi Japon ordusunun istihbarata verdiği önemi göstermektedir. Elde edilen istihbarat raporları ışığında genel bir Avrupa diplomasi haritası çıkarılmıştır. Bunun yanı sıra Balkan Savaşı ile meşgul olan Avrupalı Güçlerin özellikle Rusya'nın Çin üzerindeki etkisinin azalmasıyla, Japonya'nın Mançurya ve Çin üzerindeki çıkarlarını genişletmesi için önemli bir fırsat sunmuştur.

Çin'de 1911 Ekim'inde meydana gelen Xinhai Devrimi, Balkan Savaşları süresince etkisini devam ettirmekteydi. Bu devrim sırasında Japonya, devrimcilerin tarafında mı yoksa Qing hanedanının yanında mı olması gerektiği konusunda başta kararsız kalsa da, sonuçta hanedanlığı desteklemeye karar vermiştir. Devrim Ordusuna ise özel şirketler vasıtasıyla borç para ve silah yardımı yapılmıştır. Her ne kadar Japonya Genelkurmay Başkanlığı bu sorunları değerlendirerek Çin'de aktif politika izlenmesinin üzerinde dursa da Japon parlamentosu bunu kabul etmemiştir.

Japonya Genelkurmay Başkanlığı'nın Çin'de aktif politika isteği ancak I. Dünya Savaşı döneminde mümkün olmuştur. Bu aktif dış politikanın oluşturulmasında Genelkurmay Başkanlığı'nın büyük payı olduğu söylenebilir. Çin'e dayatılan "21 Maddelik Talepler" e Japonya Genelkurmay Başkanlığı'nın taleplerinden bazılarının dâhil edilmesi bunun bir göstergesidir.

## Kaynakça

### Arşiv Kaynakları

Gaimusho Gaiko Shiryokan (Japonya Dışişleri Bakanlığı Arşivi), “*Balkan Hanto Funso Mondai Ikken Dai Kyuu Maki*”, Kaigai Tokuhou Dai San Go Furoku, Sono Ichi.

JACAR (Japan Center for Asian Historical Records) Ref. B03041268800, *Balkan Hanto Funso Mondai Ikken Dai Juu Maki* (B-1-4-3-013) (Gaimusho Gaiko Shiryokan)

JACAR (Japan Center for Asian Historical Records) Ref. B03041269000, *Balkan Hanto Funso Mondai Ikken Dai Juu Maki* (B-1-4-3-013) (Gaimusho Gaiko Shiryokan)

JACAR (Japan Center for Asian Historical Records) Ref. B03041270900, *Balkan Hanto Funso Mondai Ikken Dai Juichi Maki* (B-1-4-3-014) (Gaimusho Gaiko Shiryokan)

JACAR (Japan Center for Asian Historical Records) Ref. B03041269600, *Balkan Hanto Funso Mondai Ikken Dai Ju Maki* (B-1-4-3-013) (Gaimusho Gaiko Shiryokan)

JACAR (Japan Center for Asian Historical Records) Ref. B03041270700, *Balkan Hanto Funso Mondai Ikken Dai Juichi Maki* (B-1-4-3-014) (Gaimusho Gaiko Shiryokan)

JACAR (Japan Center for Asian Historical Records) Ref. B03041270900, *Balkan Hanto Funso Mondai Ikken Dai Juichi Maki* (B-1-4-3-014) (Gaimusho Gaiko Shiryokan)

JACAR (Japan Center for Asian Historical Records) Ref. B03041273400, *Balkan Hanto Funso Mondai Ikken Dai Juini Maki* (B-1-4-3-015) (Gaimusho Gaiko Shiryokan)

JACAR (Japan Center for Asian Historical Records) Ref. B03041273700, *Balkan Hanto Funso Mondai Ikken Dai Juini Maki* (B-1-4-3-015) (Gaimusho Gaiko Shiryokan)

JACAR (Japan Center for Asian Historical Records) Ref. B03041271700, *Balkan Hanto Funso Mondai Ikken Dai Jui Ichi Maki* (B-1-4-3-014) (Gaimusho Gaiko Shiryokan)

**İkincil Kaynaklar**

Betsumiya, Danrou, *Teikoku Rikugun no Eikou to Tenraku*, Bunshun Shinsho, Tokyo 2010.

Dündar A. Merthan-Nobuo Misawa, “İsutanburu no Nakamura Shoten wo Meguru Ningen Kankei no Jirei Kenkyuu: Tokutomi Soho ni Aterareta Yamada Torajiro no Shokan wo Chushin ni ”, *Toyo Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 46-2 (Mart 2009), s. 181-220.

Hall, Richard C., *The Balkan Wars 1912-1913 Prelude to the First World War*, Routledge, New York 2000.

Jowett, Philip S., *Balkan Harpleri 'nde Ordular 1912-13*, çev. Emir Yener, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2011.

Kobayashi, Tetsunosuke, *Galata Tou Yori*, Daitokaku, Tokyo 1918.

Nunn, Wilfred, *Tigris Gunboats: The Forgotten War in Iraq, 1914-1917*, Chatham, London 2007.

Oe, Shinobu, *Nihon no Sanbouhonbu*, Chukou Shinsho, Tokyo 2008.

Shinichi, Yamamuro, *Fukugou Sensou to Souryokusen no Danzou*, Jinbunshoin, Tokyo 2011.

Yoshida, Yutaka, *Nihon no Guntai*, Iwanami Shinsho, 2007.